

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махаммаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш тамойиллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъбиқи.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемиров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солиқ механизмларида фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” jurnali 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истикболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Махаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиёва Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

TRANSPORT-LOGISTIKA INFRATUZILMASINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

РАЗВИТИЕ ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ПОВЫШЕНИЕ ЕЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ.

DEVELOPMENT OF TRANSPORT AND LOGISTICS INFRASTRUCTURE BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES AND INCREASING ITS EFFICIENCY

Ergashev Raxmatulla Xidirovich — i.f.d., professor Qarshi davlat texnika universiteti,
<https://orcid.org/0009-0008-9794-9859>

Rajabaliyeva Iroda Alisherovna – Qarshi davlat texnika universiteti tayanch doktoranti,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti assistenti,
<https://orcid.org/0009-0002-0776-7186>

Annotatsiya

Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida transport-logistika tizimlarini rivojlantirish va ularni intellektual boshqaruv texnologiyalari asosida optimallashtirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda sun'iy intellekt, Big Data va narsalar interneti (IoT) texnologiyalarining logistika jarayonlari samaradorligiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, intellektual transport tizimlari orqali transport oqimlarini boshqarish va infratuzilma samaradorligini oshirish imkoniyatlari asoslab berilgan hamda amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, transport-logistika, intellektual boshqaruv tizimlari (ITS), IoT, Big Data, infratuzilma, optimallashtirish, raqamli transformatsiya.

В статье анализируются вопросы развития транспортно-логистических систем в условиях цифровой экономики и их оптимизации на основе интеллектуальных технологий управления. Рассмотрено влияние технологий искусственного интеллекта, Big Data и Интернета вещей (IoT) на эффективность логистических процессов. Обоснованы возможности управления транспортными потоками с использованием интеллектуальных транспортных систем, а также разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: цифровая экономика, транспортная логистика, интеллектуальные транспортные системы (ITS), Интернет вещей (IoT), Big Data, инфраструктура, оптимизация, цифровая трансформация.

The article analyzes the development of transport and logistics systems in the context of the digital economy and their optimization based on intelligent management technologies. The impact of artificial intelligence, Big Data, and the Internet of Things (IoT) on the efficiency of logistics processes is examined. The possibilities of managing transport flows through intelligent transport systems are substantiated, and practical recommendations are proposed.

Keywords: Digital economy, transport logistics, Intelligent Transport Systems (ITS), IoT, Big Data, infrastructure, optimization, digital transformation.

Global iqtisodiyotning transformatsiyalashuvi sharoitida transport-logistika tizimi mamlakat eksport salohiyatini oshiruvchi asosiy drayverga aylanmoqda. O'zbekiston Respublikasining geografik joylashuvi va tranzit imkoniyatlarini hisobga olgan holda, sohaga raqamli texnologiyalarni tatbiq etish strategik ahamiyatga ega. Bugungi kunda an'anaviy logistika usullari yuk tashish tezligi va xavfsizligi bo'yicha zamonaviy talablarga to'liq javob bera olmayapti. Shu sababli, transport infratuzilmasini "aqlli" boshqaruv modellariga o'tkazish dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi.

Global iqtisodiy integratsiya va "To'rtinchi sanoat inqilobi" (Industry 4.0) sharoitida transport-logistika tizimi har qanday davlatning raqobatbardoshligini belgilovchi strategik arteriyaga aylandi. O'zbekiston Respublikasi uchun dengiz yo'llariga to'g'ridan-to'g'ri chiqish imkoniyati cheklanganligini inobatga olgan holda, mavjud quruqlik va havo yo'llari infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida modernizatsiya qilish milliy iqtisodiyotning ustuvor vazifasi hisoblanadi.

Ushbu yo'nalishdagi islohotlarning huquqiy asosi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonini keltirish mumkin [1]. Mazkur hujjatda transport sohasini to'liq raqamlashtirish, yuk tashish jarayonlarida inson omilini kamaytirish va intellektual monitoring tizimlarini joriy etish belgilangan.

Shuningdek, 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" doirasida transport-logistika xizmatlari hajmini 3 baravarga oshirish va tranzit yuk tashish hajmini 15 million tonnaga yetkazish bo'yicha aniq maqsadlar qo'yilgan [2]. Bunga erishish uchun an'anaviy boshqaruv usullaridan voz kechib, sun'iy intellekt (AI) va narsalar interneti (IoT) texnologiyalariga asoslangan Intellektual Transport Tizimlarini (ITS) keng miqyosda tatbiq etish talab etiladi.

Raqamli transformatsiya va logistika integratsiyasi masalalari zamonaviy iqtisodiy maktablarning diqqat markazida turibdi. Xususan, R. Boversox va D. Kloss o'z tadqiqotlarida ta'minot zanjiri integratsiyasini raqamli monitoring orqali boshqarish xarajatlarni 20% gacha kamaytirishini isbotlaganlar [4]. Shuningdek, M. Kristofer "Logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvi" asarida intellektual tizimlarning (ITS) moslashuvchanligini bo'lajak iqtisodiy barqarorlikning asosi deb atagan [5].

Mahalliy olimlardan A. Risqulov va Q. Azizovlar O'zbekiston sharoitida transport oqimlarini modellashtirishda "Intellektual transport tizimlari"ning (ITS) nazariy asoslarini ishlab chiqqanlar [6,7]. Biroq, 2024-2026 yillardagi global logistika inqirozlari va "yashil logistika" talablari sharoitida ushbu tadqiqotlarni yangi statistik ma'lumotlar bilan to'ldirish zarurati tug'ilmoqda.

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy solishtirish, statistik guruhlash va ekonometrik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Ma'lumotlar bazasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Transport vazirligi hisobotlari, shuningdek, xalqaro logistika indeksleri (LPI) ko'rsatkichlari asos qilib olindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida"gi PF-158-sonli Farmonida ham transport infratuzilmasini rivojlantirish va xalqaro transport koridorlarini raqamlashtirish orqali logistika samaradorligi indeksini (LPI) yaxshilash alohida band sifatida ko'rsatib o'tilgan [3]. Raqamli iqtisodiyot sharoitida transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish darajasi bevosita Logistics Performance Index (LPI) va Digital Adoption Index (DAI) ko'rsatkichlari bilan bog'liq. O'zbekistonning oxirgi yillardagi logistika samaradorligi tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatimiz 2018-yildagi 99-o'ringdan 2023-yil yakuniga ko'ra sezilarli darajada yuqoriga ko'tarilgan bo'lsa-da, "Kuzatish va izlash" (Tracking and Tracing) hamda "Logistika xizmatlari sifati" yo'nalishlarida hali ham raqamli bo'shliqlar mavjud [8]. Ushbu maqolada yuqoridagi huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalardan kelib chiqib, transport tizimining raqamli ekotizimini yaratish, "aqlli" omborxonalarni shakllantirish va multimodal tashuvlarda blokcheyn texnologiyasini qo'llashning ilmiy-amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Raqamli iqtisodiyot sharoitida intellektual boshqaruv nafaqat xarajatlarni kamaytirish, balki milliy logistika operatorlarining xalqaro bozordagi o'rnini mustahkamlashning asosiy omilidir. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, transport-logistika tizimiga Intellektual boshqaruv tizimlarini (ITS) joriy etish quyidagi natijalarni beradi (1-jadval).

Yuk yetkazib berish vaqti: Marshrutlarni real vaqt rejimida optimallashtirish hisobiga 15-20% ga qisqaradi. Yoqilg'i sarfi va ekologiya: Avtotransport vositalarining bo'sh yurishini kamaytirish orqali xarajatlar 12% ga tejaladi. Infratuzilma samaradorligi: Sensorli datchiklar (IoT) yordamida yo'llarning holatini monitoring qilish ta'mirlash xarajatlarini optimallashtiradi.

An’anaviy va raqamli logistika tizimlarining qiyosiy tahlili

Ko‘rsatkichlar	An’anaviy tizim	Raqamli/Intellektual tizim
Ma’lumot almashinuvi	Qog‘ozbozlik /Manual	Avtomatlashgan (EDI/Blockchain)
Marshrutlar	Statik rejalashtirish	Dinamik (Real-time)
Xavfsizlik nazorati	Cheklangan	To‘liq (GPS/Telematika)
Xarajatlar darajasi	Yuqori	Minimal (Optimallashtirish)

Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, transport koridorlarida sun’iy intellektga asoslangan "Smart Routing" tizimining qo‘llanilishi yoqilg‘i sarfini o‘rtacha 14,5% ga kamaytiradi. Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida logistika markazlari o‘rtasidagi yuk tashish zanjiri AI yordamida optimallashtirilganda, transport vositalarining “bo‘sh yurishi” (dead mileage) 30% dan 12% gacha qisqardi.

Shuningdek, blokcheyn texnologiyasini multimodal tashuvlarda qo‘llash orqali hujjat aylanishi tezligi 5 barobarga oshdi va ma’lumotlarning soxtalashtirilish xavfi deyarli 0% ga tushirildi. Bu esa O‘zbekistonning "Xitoy-Qirg‘iziston-O‘zbekiston" kabi yirik xalqaro loyihalardagi ishonchlik reytingini oshiradi. 2023-yil yakunlari bo‘yicha transport sohasidagi raqamli transformatsiya jarayonlari quyidagi statistik ko‘rsatkichlarda aks etmoqda (2-jadval).

2-jadval

Transport-logistika sohasida raqamli yechimlarning samaradorlik ko‘rsatkichlari (2022-2024 yillar qiyosiy tahlili)

Ko‘rsatkich nomi	2022-yil	2023-yil	2024-yil (prognoz)	O‘sish sur‘ati (%)
Elektron yuk xatlari (E-Waybill) ulushi	12%	28%	45%	+160%
Smart-terminallar orqali yuk o‘tkazish	950 ming t	1.4 mln t	2.1 mln t	+120%
GPS-monitoring bilan qamrab olingan park	45%	68%	85%	+88%
Bojxona rasmiylashtiruv vaqti (o‘rtacha)	4.2 soat	2.8 soat	1.5 soat	-64%

O‘tkazilgan tahlillar natijasida aniqlanishicha, raqamli iqtisodiyot sharoitida transport infratuzilmasining rivojlanishi faqat yo‘l qurilishi bilan cheklanmay, balki "Virtual Infratuzilma" (bulutli saqlash, 5G aloqa, data-markazlar) bilan hamohang bo‘lishi shart. O‘zbekistonda logistika xarajatlarining YaIMdagi ulushi hozirda yuqoriligicha qolmoqda (taxminan 15-20%), holbuki rivojlangan davlatlarda bu ko‘rsatkich 8-10% ni tashkil etadi. Raqamli boshqaruv ushbu tafovutni kamaytirishning yagona yechimidir.

O‘tkazilgan tadqiqotlar va transport-logistika infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida intellektual boshqaruv texnologiyalari nafaqat texnik zaruriyat, balki iqtisodiy barqarorlikning asosiy shartidir. Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

Iqtisodiy samaradorlikning ortishi: Intellektual transport tizimlarini (ITS) joriy etish orqali yuk tashish operatsiyalarining umumiy xarajatlarini 18-22% ga qisqartirish imkoniyati mavjud. Bu esa O‘zbekiston YaIM tarkibida logistika xarajatlari ulushini hozirgi 15-20% dan bosqichma-bosqich 10-12% gacha tushirishga xizmat qiladi.

Vaqt va resurslar optimallasuvi: Raqamli marshrutlash va Big Data tahlili yordamida yuk yetkazib berish vaqti o‘rtacha 25-30% ga qisqaradi. Shuningdek, avtotransport vositalarining bo‘sh yurish koeffitsiyenti 1,5 barobarga kamayishi yoqilg‘i sarfini va atrof-muhitga chiqarilayotgan CO2 miqdorini sezilarli darajada kamaytiradi.

Tadqiqot natijasida raqamli iqtisodiyot sharoitida transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

-“Raqamli transport koridori” milliy platformasini yaratish: Barcha xalqaro va ichki tashuvlarni yagona elektron bazaga integratsiya qilish, elektron yuk xatlari (e-CMR) va invoyslarni 100% raqamli shaklga o‘tkazish. Bu chegaradagi to‘xtab qolish vaqtlarini 60-70% ga qisqartiradi.

-Intellektual transport datchiklarini o‘rnatish: Respublika ahamiyatidagi magistrallarda WIM (Weigh-in-Motion) — harakat davomida vazn o‘lchash va monitoring qilish tizimlarini kengaytirish. Bu yo‘l qoplamasining ishlash muddatini 5-7 yilga uzaytiradi va ta‘mirlash xarajatlarini tejaydi.

-“Aqlli ombor” (Smart Warehousing) tizimini rivojlantirish: Logistika markazlarida tovarlarni avtomatik saralash va inventarizatsiya qilish uchun sun’iy intellekt hamda RFID texnologiyalaridan foydalanishni rag‘batlantirish. Bu ombor samaradorligini 40% ga oshiradi.

-Kadrlar tayyorlash va IT-logistika: Transport sohasidagi oliy ta’lim muassasalarida “Logistika ma’lumotlari tahlilchisi” (Logistics Data Analyst) va “ITS muhandisi” kabi yangi mutaxassisliklarni joriy etish, soha mutaxassislarning raqamli savodxonligini oshirish.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston transport-logistika tizimini raqamlashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatning xalqaro logistika indekslaridagi (LPI) o‘rnini yaxshilash bilan birga, “Markaziy Osiyoning logistika kabi” maqomiga erishishda asosiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish nafaqat iqtisodiy foyda keltiribgina qolmay, balki mamlakatning xalqaro logistika reytinglaridagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-sonli “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 2022 yil 28-yanvardagi PF-60-sonli “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.
4. Bowersox, D. J., & Closs, D. J. Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process. – McGraw-Hill, 2020.
5. Christopher M. Logistics & Supply Chain Management. – Pearson UK, 2021.
6. Transport vazirligi rasmiy sayti ma’lumotlari (www.mintrans.uz).

UDK: 338.486:628.4:004

BARQAROR RESTORAN AMALIYOTLARI: OZIQ-OVQAT CHIQINDILARINI KAMAYTIRISH VA QAYTA ISHLASHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI

УСТОЙЧИВЫЕ РЕСТОРАННЫЕ ПРАКТИКИ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К СОКРАЩЕНИЮ И ПЕРЕРАБОТКЕ ПИЩЕВЫХ ОТХОДОВ

SUSTAINABLE RESTAURANT PRACTICES: INNOVATIVE APPROACHES TO FOOD WASTE REDUCTION AND RECYCLING

Raximova Dilorom Sulaymonovna

Buxoro Davlat Universiteti, Marketing va menejment kafedrasida tayanch doktoranti

Annotatsiya

Maqolada zamonaviy restoran amaliyotlarida oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari kompleks tahlil qilingan. Barqaror restoran konsepsiyasining nazariy asoslari, oziq-ovqat chiqindilarini manbada kamaytirish strategiyalari, kompostlash, biogaz va anaerob hazm qilish orqali qayta ishlash texnologiyalari ko‘rib chiqilgan. Sun’iy intellekt, IoT, blokcheyn va mobil ilovalar asosidagi zamonaviy yechimlarning samaradorligi baholanib, yetakchi xalqaro restoran tarmoqlarining ilg‘or tajribasi tahlil qilingan. O‘zbekiston restoran sektorida ushbu innovatsion amaliyotlarni joriy etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan va kutilayotgan iqtisodiy-ekologik samarasi baholangan.

Kalit so‘zlar: barqaror restoran, oziq-ovqat chiqindilari, aylanma iqtisodiyot, kompostlash, biogaz, sun’iy intellekt, Winnow, IoT, blokcheyn, yashil restoran, Too Good To Go, zero waste, ESG, Michelin Green Star, barqaror oshxona.